

REVISTA ENCICLO- PEDICĂ

REVISTĂ PERIODICĂ LUNARĂ

Responsdător: Ioan Corbu. Cluj, Str. Gen. Grigorescu 16.

Se împarte gratuit, în librării 3 Lei exemplarul

Limbă vechiă și înțeleptă.

În „Adevărul literar” din 25 Iunie a. c. dl M. Sadoveanu recomandând publicului românesc Dicționarul Academiei nu se poate reține să nu se încaiere cu morți și să dehoce pe filologi latiniști. Dar d-sa e cu totul tot în rătăcire și necunoștință de cauză, când mă crede printre „latinizanți întârziți”. Nu pot presupune la dl Sadoveanu reă-credință, deci nu mi-o pot lămuri altcum decât așa, că d-sa nici n'a vădut această revistă, ci a scris numai pe baza unor informațiuni de sigur false, deci nu și-a putut forma decât o judecată falsă. În această revistă n'am cerut niciodată „să izgonim toate vorbele de altă origine decât cea latină, cu rușine”. Dar am înferat mentalitatea și exagerările școlii fonetiste, care îmbrățișează toate viniturile străine, înlocuind cu ele și sugrumând adevărata „limbă vechiă și înțeleptă” românească. Se înduioșează dl Sadoveanu pentru turcismul „surugiu”, că e amenințat să fiă eliminat din limbă, și se va înduioșa atunci și pentru ungurismele: „vizitiu, cocîș”... Dar ore aceste-a sunt „limba vechiă și înțeleptă,” și nu rom.: „cărutaș, cărauș, minător”? „Conducătorul calului” (surugiu) nu „trebuie să fiă” pe românește: „calău”, cum îi place d-sale să ironizeze, ci „călaru” (cu sufixul „ar” sau „ariu”, lat. „arius”, poporul Ține și ați „căldărariu”), dela care derivă: „călare”. Altcum surugiul nu mai are ați nici un rost, căci nu se mai conduce de-a-călare. Dar dacă se înduioșează pentru eliminarea unor turcisme, să n'avem dreptul să ne revoltăm pentru eliminarea rom.: „cuget, cugetare...” și înlocuirea lor cu ungurismele: „gând, gândire...”? Numai turcismele și ungurismele sunt „limbă vechiă și înțeleptă” românească?

Se luptă cu morile de vînt dl S., când se acață de „sorbition cum soriblete”, cari nu ne mai anenință limba cu „falsificare”, ori pierdanie, dar ni-o amenință ați bolșevismul ori neșciința școlii fonetiste. Noi n'am cerut introducerea lat. „sorbition”, dar nu putem vedea nici în „supa” (franțuzism) dlui S.

„limba vechiă și înțeleptă“; poporul ȃice: „zémă, sorbélă“, (și „sorbușcă“, din aceeași rădăcină ca și batjocoritul „sorbitiön“). Sau ce nevoie era să se introducă (nu de mult) ungurismele: vileag, jăcmăneală...? tot în numele „limbei vechi și înțelepte“? Noi am avut în rom.: „pradă, prăda“, apoi s'a împrumutat polonul (mai aspru:) „jac“ și s'a prefăcut: „jaf, jăfui, jăfuielă“. Acel-ași „jac“ polon l-au împrumutat și Maghiari, adăogându-i un sufix unguresc (mány): „zsákmány“. Înțelepți fonetiști neșciind, că e acel-ași lucru, ci creșënd pöte că e „limbă vechiă și înțeleptă“, au introdus și pe maghiarizatul „jăcmăni“; ba la codița ungurescă au mai adaus una românească și au făcut: „jăcmăneală“. De ce nu s'ar mai adauge și o codița turcescă, ca să avem și un „jăcmănealagiu“ (cu codița triplă ung., rom., turcă), cum ne-au dăruit și cu „pomanađiu, camionađiu, zarzavagiu“... Cine „falsifică limba românească așe de frumösă și unitară a poporului românesc“?!

Nu înțeleg de ce se mai miră d-l S. și află așe de „ciudat“, că a rămas în limba cărturarilor ardeleni — ba și la popor — latinisme ca „morbos“. De ce o fi mai ciudat „morbos“ decât „morbid“ (din aceeași rădăcină) introdus de școla fonetistă? Nu înțeleg de ce atăta dușmănie față de l. latină, care e — orice s'ar ȃice — limba mamă a limbei românești. Articolul în chestie al d-lui S. încă e plin de latinisme și franțuzisme, cari (ultimele) n'ar avè nici o îndreptățire să fiă introduse în l. română, dacă n'ar fi totodată latinisme; ba unele franțuzisme sunt refăcute după l. latină, a cărei forme sunt mai corespunșetóre și mai apropiate de l. română, ca „exclure—excluce“ — de ce nu după l. română: „eschide“ — d-lor fonetiști, cari injurați școla latinistă? Sau, de ce ați introdus neologismele: „agent diplomatic, prefect, pretor...“ când se află în cronici, sau poezia poporană „limba arhaică și poetică“: „capichihaiia, fișpan, solgăbirău...“? ca în versul citat în această revistă: „Dă, dómne, pe gândul meu, să fiă frunđa birău, și codrul solgăbirău, să trăiesc cum oi u vrè eu, tulipanu vițișpan, să trăiesc de-al meu măgan“. În versul: „Ast'véră la orotaș, Pus-ai lelchem, făgădaș“... „făgăduială“ s'a refăcut „făgădaș“, de unde e numai un pas până la „fogadás“ și „Oláh vagyok“ și pe urmă „voltam“. Nu e tot aur ce se află în cronici și poezia poporană — aurul trebuie să-l alegem noi.

E o mare rătécire să veđi în tóte străinismele și numai în ele limba „vechiă și înțeleptă“, iar limba rom. cu adevèrat „vechiă și înțeleptă“ să o închidem în muzeu și să o ucidem prin neîntrebuințare, înlocuindu-o cu tóte viniturile străine și chiar dușmane.

De-a-dreptul „ciudată“ e motivarea d-lui S., că fiind noi „un popor, care am îndurat destule năcazuri și năpăști,*)“ ... par'că ar urma, ca să nu fim așe de neîndurați, să nu „izgonim“ străinismele, ci să fim mai umani și să le ageștăm la sînul nostru — dar dacă e vorba să tratăm străinismele ca pe niște copili părăsiți, ce să facem atunci cu copiii noștri de sânge și suflet, „limba vechiă și înțeleptă“, cari nu mai încap la sînul nostru de mulțimea viniturilor străine, să-i dăm pe dinși afară și să-i lăsăm să piéră, și cu dinși însa-și naționalitatea noastră?!

Nu putem vedè ca d-l S. în tôte străinismele împrumutate probe de nu știu ce „însușiri excepționale ale neamului nostru“ (de ce ungurismul „nem“ și nu rom.: „popor,“ sau arhaicul „gint“? poporul nu înțelege sub „neam“ națiune; sau de ce nu-l luați încalete din franceză — ca și pe „național“, v. Nr. 3, p. 10 — dacă nu puteți suferi limba mamă?), nici „moștenirea sfintă a generațiilor perimate“ (nu „apuse“ e „limba vechiă și înțeleptă“?). Cele mai multe străinisme le-a introdus întimplarea orbă și nepreceperea, cum am vedut și la „jăcmăneală,“. Să citescă d-l S. testamentul lui dr. C. Păcuraru—Bianu să vedă cum întră străinismele în limbă.

Să luăm bună-ora străinismul „joagăr“. Lucrătorul român a auđit dela inginerul neamț ȕicend „Săger“ și neștiind că nu e ce-va lucru mai mare decât rom. „tăietor“, a cređut că e cine șcie ce termen specialist. și l-a luat și scālâmbat pe rom.: „joagăr“. Din jos de satul meu Zagra (jud. Năsăud) se află la doi klm. depărtare câte-va case; în copilăria mea le ȕicea „la mori“, fiind mai ales mori și piue. Nu se șcie de unde au scos numirea „Cașba“ și i-au dat-o în batjocură; locuitori dela „mori“ se aflau vătémați cu ea. Folosindu-se mereu, în glumă, ađi s'a uitat gluma și se ȕice în serios, ca și Zagra. Săteni din Zagra mergend să vindă pănurile de lână pregătite de eli pe la Baia-mare, au adus ungurisme ca „tărheci, feleleci“ ... am vedut pe „feleleat“ și în publicațiunile „Astrei“. Ȧigani corturari ne-au adus pe sate ungurisme de pe pusta ungurescă, ca: „tămădui, alcățui“... Nu e mult de când le-a introdus școla fonetistă și în limba literară fără nici o nevoie, și ađi par'că nu s'ar mai putè scrie și vorbi româneșce țără țigănistul *alkhățui*. Poporul ȕice și ađi „venin, invenina, tópssec, întopseca (lat. fr. „intoxica“), dar sunt amenințate să dispară și să rămână numai în Dicționar, căci scrietori nu folosesc decât slavul „otravă, otrăvi“... pentru ce ar fi acesta „limba vechiă și înțeleptă“, și nu cele d'intii“?

*) „Supăruri și pătimirı“ n'ar fi limbă mai „vechiă și mai înțeleptă“? În Dicționarul, ce am pregătit, n'am eliminat pe v. slav „năpaste“, dar aici nu era neapărat de lipsă.

Açi limba scrisă e cea mai puternică și ucide pe cea numai cuvântată.

Așe se face, sau mai bine ȃis, așe se sugrumă „limba vechiă și înțelptă” românească. „A adopta *tôte* străinismele în limba literară și didactică este un semn trist de decadentă națională, care ne pregăteșce la o mai ușoră desnaționalizare”. Așe spune testamentul lui dr. C. Păcuraru—Bianu, acceptat de Academie. Dupē d-l Sadoveanu și acesta e un „latinizant întârȃiat”. Dar am vrē sē șcim, cā și Academia împărtășeșce vederile membrului său, a d-lui Ș. și consideră și ea acest testament ca o rătēcire latinistă? *Rătēcirea e la extreme, pe unde se află și școla fonetistă*. Noi ținem calea mijlociă, care e cea corectă. Judecata nepărtinitore o va recunoșce.

Nu e vorba de „latinitatea noastră exclusivă”, nici de „drep-tul de a ajunge prin ea un mare și puternic popor”, cum ironizēză d-l Sadoveanu. E vorba de cultivarea limbei româneșci în spirit românesc și nu străin. D-l S. se simte mai onorat cu originea dela Geto-Daci de sub „oblăduirea vechiului nostru rege Boerebista”, decăt dela Romani. Dar care Român și democrat se rușinează açi de originea geto-dacă? În „Ortografie” încă am arētat, cā cuvintele de origine albaneză, fiind sigur moștenire dela strămoși noștri Daci, trebuie sē le considerăm tot așe de româneșci, ca și pe cele de origine latină. Dar noi nu mai suntem Geto-Daci, ci un popor nou, care n'a existat în timpul lui Boerebista (cum nu există açi G.-Daci), și care s'a născut din amestecul poporului autohton geto-dac și a coloniștilor latini, greci și alți necunoscuți, dar romanizați, („ex toto orbe romano”), cāci altcum de unde ar fi putut învăța Geto-Daci sē vorbēscă o limbă neolatină? Nu înțelegem de ce sē nu ne simțim onorați și cu originea romană cel puțin atâta cāt cu cea geto-dacă. Dacă Geto-Daci au avut o „reputație excelentă”, nici Romani n'au avut o reputație așe de reă, dór cultura clasică e creațiunea lor, iar coloniști latini (au fost și de acești-a) n'au fost recrutați dintre patriciani romani, așe de urgisiți d-lui S, ci din țerani romani, plugari și păstori ca și Geto-Daci, și legionari. Altcum ar urma sē ne fiă rușine și açi de poporul nostru, pentru pēcatele politicianilor conducători, mai ales cā açi îi alege poporul (dupē constituție).

Dupē urȃirea acestui nou popor i-s'a mai adaus și sânge slav, dar acest popor nou își ȃice „Rumân” dela „Romanus”, și vorbeșce o limbă neolatină, care ne clasēză între poporele neolatine (cāci limba e naționalitatea), și n'avem de ce sē ne rușinăm de latinitatea noastră. Conșciința acestei latinități ne-a dat conșciința superiorității noastre și cu ea încrederea și pute-

rea de rezistență în lupta contra încercărilor de desnaționalizare — să nu ne batem joc de izvoarele ideale de energie ale *națiunii* (cum i-a ținut Mureșianu, „preotul deșeptărei noastre” — un vechiu „latinizant”). Ca limbă neolatină avem datorința să ni-o cultivăm în spirit neolatin, să curăm grâul românesc — „limba veche și înțeleptă” — și să nu lăsăm să ni-l înnece neghina. Asta nu e „hitlerism”, iar dacă e, atunci nu ne va fi rușine să fim hitleriști, dar nu demagogi și bolșevici, cari își dărâmă propriul lor cuib.

Poate-că din articolul dlui Sadoveanu și-a luat aripi și s'a împulpat d-l Al. Graur, ca să ne dea o lovitură de — picior, căci la atâta se precepe. Pentru d-sa aceste probleme nu sunt demne de perseverența, ce ni-o recunoșce, și pentru a convinge despre acesta și pe cititori, le prezintă aceste lucrări cu totul fals în un articolaș din „Adevărul” cu titlul poetic: „Nu'nvie morți”. E pe de-a'ntregul inventată imputarea, ce-mi atribue, că aș fi făcut Dicționarului Academiei, apoi că aș fi cerut eliminarea cuvintelor, cari nu-mi plac mie (sic), și că ortografia, ce am propus vre să dovedescă originea latină a limbei române (teorie politică pentru dl Graur). De prisos să mai repet ce am spus în acesta revistă, când ved că se falsifică cu reă-credință. Dar nu pot să nu accentuez din nou rătăcirea și destrăbălarea școlii fonetiste mărturisită și de d-l Graur, care încă apără și crede, că toate străinismele luate în Dicționarul limbei române sunt a se admite și în limba literară. Asta ar însemna uciderea „limbei vechi și înțelepte” și înlocuirea ei cu toate viniturile străine, prefacerea limbei în un jargon țigănesc, cu „bolând, felelui, cheart, feleleat, vileag, săbășag”... introducerea întregii limbi ungurești, turcești, slave în limba literară; atunci unde mai rămâne loc pentru „limba veche și înțeleptă”, în muzeu? Rostul luării atâtor străinisme în Dicționar, cum am mai spus-o, nu poate fi altul decât acela, că cunoscându-le, să ne șcim feri de ele, și să dăm întiietate în scrisul nostru „limbei vechi și înțelepte”.

De ce falsifică d-l Graur principiile ortografiei, ce am propus? Nu pentru aceea scriem pe *ea*, *oa*, *dz* — nu totdeauna — cu *e*, *o*, *d* (cu semne diacritice: *é*, *ó*, *d*), fiindcă așa a fost în latină (etimologie), ci fiindcă așa e în română, fiindcă derivă după legile fonetice românești din — sunt accidentele fonetice alui — *e*, *o*, *d*.

Se acată d-l G. și de titlul revistei, de volum, căci d-l G. măsură și aprețiează revista cu cotul și cu kila. Eu am scos această mică revistă de nevoie, căci revistele, cari au scris despre

lucrările mele ca și d-l G., au refuzat să-mi publice răspunsurile. Imi mai impută d-l G., că n'a putut scóte din scrisul meu, că „cine este fica limbei latine“ ? Se bucură, că a decedat șcóla latinistă sub „povara ridicolului“ (șcóla, care ne-a dat pe „preotul deșceptărei nóstre“ — tare ești „okâș și kedveș“*, d-le fonetist Graur), și termină cu versul lui Eminescu, (care i-a venit în minte fără voie): „Nu'nvie morți“, iar mie-mi vine în minte alt vers alui Eminescu: „Cine-a îndrăgit străini“... (mă cuget la străinisme).

Din discuția asta n'a rezultat nici un profit pentru problema, ce ne preocupă. Dar am putè câștiga, dacă dl Graur ne-ar rezolva următoarea problemă. Eu am prepusul, că verbul așè de caracteristic românesc „răbda“ (a cărui etimologie e necunoscută), derivă din limba ebraică. Vorbesc serios. Ar fi extrem de interesant, dacă s'ar adevèri acest prepus.

Lucrările mele relativ la ortografie și limbă le-am înaintat Academiei, care a rugat pe d-l prof. S. Pușcariu să-și comunice părerea asupra lor, și atunci vom mai discuta cu ómeni mai competenți și mai obiectivi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

*) Uni fonetiști propun să scriem pe *ch* și pe *c(a)* cu *k*, după principiile fonetice — o dau la „vileag și la maidan pe feleleat“.

BCU Cluj / Central University Library Cluj.

D-Sale Dlui
P. T. D.

Liceul de Stat
Redacția